

Jerzy Wojciech WÓJCIK
Wyższa Szkoła Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie

ZARZĄDZANIE KADRAMI W RAMACH REALIZACJI PROCEDUR DOTYCZĄCYCH PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY I FINANSOWANIU TERRORYZMU

Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, zorganizowanym przestępstwom o charakterze ponadnarodowym wymaga wykonywania wielu złożonych obowiązków. Koordynatorem tych działań pomiędzy instytucjami obowiązującymi a jednostkami współpracującymi jest Generalny Inspektor Informacji Finansowej. Autor wskazuje na istotę tych działań, która powinna być określona w ramach programu wewnętrznego i procedur szczegółowych opracowanych w każdej instytucji obowiązanej, zarówno na podstawie aktualnego stanu prawnego UE, jak i prawa polskiego. Właściwe zarządzanie kadrami i wiedzą pracowników może skutecznie usprawnić wykonywanie nałożonych ustawowo obowiązków, które mają na celu ograniczenie przestępczości zorganizowanej oraz zapewnienie bezpieczeństwa określonej instytucji.

1. Wprowadzenie

Zagadnienie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu w instytucji finansowo-bankowej wiąże się istotnie z jej bezpieczeństwem. Jednakże w ostatnich latach zarówno w literaturze, jak i w praktyce tych instytucji najwięcej uwagi poświęca się bezpieczeństwu systemów teleinformatycznych. Problem ten jest na tyle istotny, że obecnie wszystkie procedury tych instytucji, a także informacje, w tym również dane osobowe i tajemnice zawodowe (np. bankowa, maklerska, ubezpieczeniowa, radcy prawnego), w olbrzymiej większości znajdują się na nośnikach elektronicznych.

Podobnie jest z problematyką danych dotyczących programów instytucji obowiązanych w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy, zapobiegania fałszerstwom i oszustwom, prowadzenia rejestrów transakcji powyżej 15000 euro, identyfikacji klienta itd.

Dziesięcioletnia praktyka bankowa autora wykazała, że z każdego stanowiska w banku, a być może także innych instytucji finansowych, inaczej patrzy się na bezpieczeństwo tej instytucji. Okazuje się bowiem, że z niektórych stanowisk ta widoczność jest zamglona, a niejednokrotnie zła czy obojętna.

Charakterystyczny jest obecnie niski stan wiedzy na temat zagrożeń, a nawet ich bagatelizowanie. Skutkiem tego decydenci mają wciąż wiele wątpliwości związanych nie tylko z zasadami i metodami ochrony, lecz przede wszystkim z koniecznością stosowania podstawowych zasad profilaktyki.

Najbardziej widoczny jest dysonans wiedzy pomiędzy prawnikami i informatykami (tj. grupami zawodowymi mającymi świadomość zagrożeń i potrzebę przeciwdziałania) a decydentami. Dotyczą one wielu wątpliwości co do potrzeby stanowienia polityki bezpieczeństwa i procedur zapobiegawczych¹.

2. Prawny obowiązek opracowania procedur wewnętrznych

Waga omawianego zagadnienia jest niezwykle istotna z punktu widzenia wielu instytucji, gdyż przez instytucje obowiązane, według w art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu², rozumie się: „banki, Narodowy Bank Polski w zakresie, w jakim prowadzi rachunki bankowe dla osób prawnych, sprzedaż numizmatów, skup złota i wymianę zniszczonych środków płatniczych³, oddziały banków zagranicznych, instytucje pieniądza elektronicznego, oddziały zagranicznych instytucji pieniądza elektronicznego oraz agentów rozliczeniowych⁴, firmy inwestycyjne i banki powiernicze⁵ oraz podmioty, o których mowa w art. 71 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi, zagraniczne osoby prawne prowadzące na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność maklerską w zakresie obrotu towarami giełdowymi i towarowe domy maklerskie⁶ oraz spółki handlowe⁵, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A. w zakresie, w jakim prowadzi rachunki papierów wartościowych, podmioty prowadzące działalność w zakresie gier losowych, zakładów wzajemnych i gier na automatach oraz gier na automatach o niskich wygranych, zakłady ubezpieczeń, główne oddziały zagranicznych zakładów ubezpieczeń, fundusze inwestycyjne, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej Poczta Polska, notariuszy w zakresie czynno-

¹ Szerzej: J.W. Wójcik, *Przestępstwa komputerowe. Cz. II – Techniki zapobiegania*, CIM, Warszawa 1999, s. 96-172.

² Tekst jednolity Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1505.

³ Na podstawie przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2005 r. Nr 1, poz. 2 i Nr 167, poz. 1398).

⁴ Prowadzących działalność na podstawie ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych (Dz. U. Nr 169, poz. 1385 oraz z 2004 r. Nr 91, poz. 870 i Nr 96, poz. 959).

⁵ W rozumieniu ustawy z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych (Dz. U. z 2005 r. Nr 121, poz. 1019 i Nr 183, poz. 1537-1538).

⁶ Według art. 50a ustawy z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych.

ści notarialnych dotyczących obrotu wartościami majątkowymi, adwokatów wykonujących zawód, radców prawnych wykonujących zawód poza stosunkiem pracy, prawników zagranicznych świadczących pomoc prawną poza stosunkiem pracy, biegłych rewidentów wykonujących zawód, doradców podatkowych wykonujących zawód, podmioty prowadzące działalność kantorową, przedsiębiorców prowadzących: domy aukcyjne, antykwiariaty, działalność leasingową lub factoringową, działalność w zakresie obrotu metalami lub kamieniami szlachetnymi i półszlachetnymi, sprzedaży komisowej, udzielania pożyczek pod zastaw (lombardy) lub pośrednictwa w obrocie nieruchomościami oraz fundacje”.

Obowiązujące obecnie podstawy prawne do opracowania programu wewnętrznego instytucji obowiązanej w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy są zawarte zarówno w zaleceniach oraz wytycznych organów międzynarodowych, jak i bezpośrednio lub pośrednio w polskich aktach prawnych.

Tekst zalecenia nr 20 *Financial Action Task Force* (FATF) brzmi:

„Instytucje finansowe powinny rozwijać, wprowadzić wewnętrzne procedury przeciwdziałania praniu pieniędzy. Programy takie powinny zawierać co najmniej następujące elementy:

- przygotowanie polityki wewnętrznej, procedur i systemu kontroli, wyznaczenie osób ze szczebla kierowniczego odpowiedzialnych za działania w tym względzie oraz zasad postępowania weryfikacyjnego odpowiedniego w celu zapewnienia wysokich wymagań etycznych przy zatrudnianiu pracowników,
- programy szkolenia dla pracowników,
- program kontroli wewnętrznych weryfikujących funkcjonowanie systemu.”⁷

Ważnym zagadnieniem jest oparcie się w postanowieniach programowych, proceduralnych i szkoleniowych na aktualnych międzynarodowych aktach prawnych, konwencjach i dyrektywach UE określających zasady przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej, praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu.

Bezpośrednią podstawą prawną nakazującą opracowanie omawianego programu i procedur szczegółowych jest art. 28 omawianej ustawy, w którym określono tylko fragment zadań podlegających uwzględnieniu, czyli rozpisanie na wewnętrzne procedury. Badając ten problem, w ramach profesjonalnych zadań związanych z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, w ramach procedur instytucji obowiązanych, można ujawnić ich wielość i różnorodność. Taką szczegółową procedurą dla określonej instytucji obowiązanej jest odpowiednia forma programu zapobiegania wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych

---

⁷ *Financial Action Task Force* (FATF), czyli Grupa Specjalna do Spraw Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy 6 lutego 1990 r. wydała 40 *Zaleceń prawnych, instytucjonalnych i finansowych*.

źródła, czyli po prostu program przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, który powinien obejmować przede wszystkim⁸:

- wyznaczenie osób odpowiedzialnych za realizację obowiązków określonych w ustawie,
- ustalenie wewnętrznych procedur,
- określenie zasad prowadzenia rejestru transakcji i obowiązku identyfikacji klienta,
- określenie zasad przechowywania informacji objętych tą identyfikacją,
- zapewnienie udziału swoich pracowników w programach szkoleniowych dotyczących zasad rejestrowania transakcji identyfikacji, zasad identyfikacji klientów oraz metodyki typowania transakcji podejrzanych i powiązanych, tj. mogących mieć związek z przestępstwem, o którym mowa w art. 299 k.k.

Pomocne w wykonaniu określonych ustawowo zadań mogą być zarówno właściwa wiedza, jak i umiejętne wykorzystanie stylów kierowania, a szczególnie czynniki zewnętrzne, np. czas potrzebny na przygotowanie zadań, oraz czynniki personalne, np. poziom samodyscypliny i odpowiedzialności podwładnych⁹.

Z cytowanego art. 28 ustawy wynika, że instytucje obowiązane same muszą wypracować własny model programu, który będzie odpowiadał ich specyfice, rodzajom prowadzonej działalności, rozpoznanyemu zagrożeniu, roli, jaką instytucja przykłada do rangi problemów związanych z finansowym bezpieczeństwem oraz zamierzeniom profesjonalnego rozwiązania tego trudnego problemu.

Do tego należy również dodać wiele innych zagadnień szkoleniowych, a szczególnie problem odpowiedzialności karnej za niewłaściwe realizowanie postanowień ustawy przez pracowników instytucji obowiązanej.

Nieco odmienne zadanie wyznaczono wszystkim organom administracji państwowej i samorządowej oraz innym państwowym jednostkom organizacyjnym, zwanym „jednostkami współpracującymi”¹⁰, które mają obowiązek współ-

⁸ Przykładowy katalog potrzeb instytucji obowiązanej do zapewnienia prawidłowej realizacji zadań ustawowych, patrz: J.W. Wójcik, *Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna ocena transakcji podejrzanych*, TWIGGER, Warszawa 2002, s. 390.

⁹ Szerzej np.: Z. Nowakowski, J. Rajchel, *Podstawowe style kierowania*, „Zeszyty Naukowe WSIZiA”, nr 1(5), 2007.

¹⁰ Jako „jednostki współpracujące” według art. 2 pkt 8 omawianej ustawy rozumie się: organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz inne państwowe jednostki organizacyjne, a także Narodowy Bank Polski, Komisję Nadzoru Bankowego i Najwyższą Izbę Kontroli. Należy wymienić również: organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a szczególnie: sądy, prokuraturę, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencję Wywiadu, inne jednostki podległe lub nadzorowane przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych i administracji, a przykładowo Straż Graniczną, Wojskowe Służby Informacyjne, organy kontroli skarbowej i organy podatkowe, służby celne, organy nadzoru nad rynkiem finansowym, np. Komisja Papierów Wartościowych i Giełd, Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych,

pracy z koordynatorem zagadnienia, czyli Generalnym Inspektorem Informacji Finansowej (zwanym dalej GIIF-em) w granicach swoich ustawowych kompetencji. Wspomniane jednostki współpracujące na podstawie art. 15 ust. 3 ustawy opracowują instrukcje postępowania. Obowiązki ustawowe tych jednostek to:

- niezwłoczne powiadamianie GIIF-u o podejrzeniach wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł,
- przekazywanie potwierdzonych kopii dokumentów dotyczących transakcji, co do których zachodzi podejrzenie, że mają one związek z popełnieniem przestępstwa, o którym mowa w art. 299 k.k.,
- przekazywanie do GIIF-u informacji o osobach przeprowadzających te transakcje wraz z kopią dokumentów niezbędnych do realizacji zadań określonych w ustawie, a także z zachowaniem przepisów o informacjach prawnie chronionych.

Podkreślenia wymaga fakt, że w znowelizowanej ustawie z dnia 16 listopada 2000 r., w myśl art. 37a ust. 2 przewiduje się sankcję karną dla tego, kto nie dopełnia obowiązku ustalenia wewnętrznych procedur zapobiegających wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł.

3. Podstawowe założenia programu i procedur

Zadania określone w cytowanej ustawie z dnia 16 listopada 2000 r. i przepisach wykonawczych powinny znaleźć swoje szczegółowe odzwierciedlenie w wewnętrznym programie przeciwdziałania praniu pieniędzy każdej instytucji zobowiązanej.

Najlepszym rozwiązaniem, jak się wydaje, jest opracowanie dla instytucji obowiązanych takiego modelowego programu przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, który uwzględniłby wszystkie właściwe krajowe uregulowania oraz międzynarodowe konwencje, dyrektywy, wytyczne i zalecenia w tym względzie. Po odpowiednim zmodyfikowaniu model mógłby być przydatny dla wszystkich instytucji funkcjonujących w polskim systemie finansowym. Natomiast dyrektorzy oddziałów tych instytucji czy odpowiednich departamentów centrali (np. banków, firm ubezpieczeniowych) powinni na podstawie tych programów opracować własne, w formie dostosowanej do specyfiki i potrzeb kierowanej jednostki. Specyfika czy rodzaj klientów instytucji obowiązanej spowoduje konieczność uszczegółowienia pewnych elementów programu bądź uwzględnienia odrębnych problemów w świetle obowiązujących uregulowań prawnych, a w szczególności:

- analizowania i konsultowania procedur z punktu widzenia bezpieczeństwa finansowego instytucji oraz ochrony jej klientów, a także ewentualnego postulowania modernizacji programów szczegółowych,
- wydania postanowień dotyczących odmowy wykonania zlecenia oraz sposobów postępowania, gdy brak jest możliwości identyfikacji tożsamości klienta lub gdy zlecona transakcja czy operacja wzbudza uzasadnione podejrzenie, że jest wykorzystywana do prania pieniędzy,
- wymiany informacji, o ile zezwalają na to właściwe przepisy w zakresie omawianej tematyki, między oddziałami instytucji finansowej, a przede wszystkim między innymi instytucjami obowiązany.

Program instytucji obowiązanej i jego elementy powinny być modelowane w zależności od potrzeb, przez które należy rozumieć przede wszystkim: specyfikę instytucji, skalę zagrożeń, wytyczne międzynarodowych organów wyspecjalizowanych i unormowania prawne oraz procedury związane z finansowym bezpieczeństwem instytucji oraz jej klientów.

Opracowując program instytucji obowiązanej, w tym również program dużego przedsiębiorstwa w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy, należy pamiętać, że:

- prawo jest czynnikiem pomocniczym w ujawnianiu i przeciwdziałaniu przestępczości,
- niezbędna jest znajomość metod prania pieniędzy i finansowania terroryzmu oraz technik rozdrabniania wpłat,
- w planowanym zakresie działań istotne jest wykorzystanie osiągnięć nauki, a szczególnie profilaktyki kryminologicznej i kryminalistycznej, możliwości badawczych tych dyscyplin naukowych nad kierunkami dalszego rozwoju profesjonalnych procedur zapobiegawczych,
- niezbędne są profesjonalne procedury szczegółowe, wśród których czołowe miejsce powinien zająć program „Poznaj swojego klienta”,
- program przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu powinien zapobiegać zarówno przyczynom, jak i skutkom tego zjawiska.

Przyczyny i skutki prania pieniędzy są uniwersalne i ponadnarodowe. Nie dotyczą jedynie określonego kraju czy jednego rodzaju podmiotów, przedsiębiorstw czy instytucji finansowo-bankowych. Mogą być znacznie groźniejsze w tych strefach, w których zorganizowana przestępczość wykazuje największą aktywność. Wymagają zatem dobrej organizacji działań, a przede wszystkim odpowiednich regulacji prawnych. W związku z tym ustawodawstwo poszczególnych krajów, rozszerzając obowiązki na określone instytucje obowiązane, stara się zapewnić większy krąg profesjonalnych podmiotów do przeciwdziałania praniu pieniędzy, a przede wszystkim do przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej.

Metody prania pieniędzy obejmują zakres różnorodnych czynności bankowych i transakcji, które w trakcie pobieżnych analiz nie wzbudzają podejrzeń.

Jednakże przestępcy specjalizujący się w „czyszczeniu” pieniędzy wynajdują wciąż nowe metody, nieznane jeszcze nawet wyspecjalizowanym pracownikom banków, nadzoru bankowego, zakładów ubezpieczeniowych i nadzoru ubezpieczeniowego, analogicznie innym instytucjom, a także organom ścigania. Najdogodniejszym i najbardziej skutecznym momentem do ujawnienia prania pieniędzy jest faza pierwsza, czyli lokowanie. W każdej instytucji decydującą rolę w tym zakresie mogą spełniać pracownicy obsługujący klientów. Wytoczne niektórych banków narodowych podkreślają w tym względzie „decydującą rolę okienka bankowego”, a czułe miejsca z punktu widzenia możliwości ujawniania podejrzanych o pranie pieniędzy na podstawie procedur bankowych są określane „piętą Achillesa”. Każda instytucja obowiązana ma swój niewralgiczny punkt czy procedurę, która może stanowić analogię do procedury bankowej.

Wymienione czynniki, a także szereg innych, powinny odegrać istotną rolę w kształcie programu instytucji obowiązanej i jego treści, zarówno w części proceduralnej, jak i w materiałach szkoleniowych. Przedstawionych tu propozycji dotyczących poszczególnych elementów modelu programu nie należy traktować jako modelu ostatecznego, lecz jako elementy służące do uniwersalnego wykorzystania, a w miarę potrzeb do modernizowania i nowelizowania. Warto jednakże zaproponować, aby uwzględnione zostały przede wszystkim takie istotne elementy, jak:

- stan prawny,
- wytoczne wyspecjalizowanych organów międzynarodowych,
- obecny stan wiedzy w zakresie rozpoznanych zagrożeń i możliwości działań zapobiegawczych,
- praktyka zawodowa,
- wiedza dotycząca praktyki tego typu instytucji, tak krajowych, jak i zagranicznych oraz dotychczasowych osiągnięć innych instytucji finansowych w omawianym zakresie,
- podział obowiązków na pion kierowniczy, kontrolny i wyspecjalizowanych pracowników.

Konstrukcja proponowanych tu założeń programu i jego model mogą być przydatne w praktyce wszystkich instytucji obowiązanych, a szczególnie finansowych.

Należy mieć również na uwadze, że skala trudności w ujawnianiu metod prania pieniędzy i finansowania terroryzmu jest niezwykle złożona i trudna¹¹. Nie podlega kwestii, że im lepsze procedury, tym większe możliwości instytucji obowiązanej na ujawnienie transakcji podejrzanych. Nie oznacza to jednak, że wszystkie transakcje zostaną ujawnione. Potwierdza to znaną tezę, że nawet

---

¹¹ Szerzej: J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Zakamycze, Kraków 2004, s. 94 i n. oraz tego autora *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 73-126.

najbardziej rygorystyczne działania nie są skuteczne w eliminowaniu negatywnych zjawisk, działań czy zachowań.

4. Model programu wewnętrznego instytucji obowiązanej

Opracowywanie nowego programu wewnętrznego instytucji obowiązanej lub modernizowanie istniejących programów powinno się składać z następujących podstawowych etapów:

- zapoznanie się z aktualnym stanem prawnym,
- opracowanie koncepcji programu i uzyskanie akceptacji dyrektora odpowiedzialnego centrali lub prezesa firmy,
- opracowanie szczegółowych postanowień programu,
- zaopiniowanie programu przez wybrane jednostki wykonawcze centrali i oddziały,
- uwzględnienie propozycji zmian programu zgodnie z nadesłanymi opiniami lub uzasadnienie odmowy ich uwzględnienia,
- akceptacja programu przez zarząd instytucji,
- weryfikacja programu w praktyce instytucji,
- kolejna nowelizacja programu z uwagi na zmianę stanu prawnego lub występujących zagrożeń, z uwzględnieniem doświadczeń wynikających z dotychczasowej praktyki realizacji poszczególnych postanowień programu.

Stan prawny, ogólne zalecenia wyspecjalizowanych organów, a przede wszystkim efekty dotychczasowej praktyki wskazują na potrzebę umieszczenia we wspomnianym programie wymienionych dalej elementów¹².

1. Podstawowe założenia programu:
  - cel i podstawy prawne,
  - obszary i rodzaje działalności, które są szczególnie zagrożone praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu,
  - środki przeciwdziałania.
2. Zadania wykonawcze:
  - rejestrowanie określonych transakcji i identyfikowanie klientów:
    - zasady prowadzenia rejestru transakcji powyżej 15000 euro, transakcji podejrzanych i transakcji powiązanych,
    - zasady identyfikacji klientów,
  - realizacja programu „Poznaj swojego klienta”,
  - metodyka typowania transakcji podejrzanych i powiązanych:
    - podstawy prawne typowania transakcji podejrzanych,
    - kryteria kryminalistyczne ułatwiające typowanie transakcji podejrzanych.

---

¹²J.W. Wójcik, *Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna...*, op.cit., s. 371-372.

3. Zasady analizowania rejestru i rozpoznawania transakcji podejrzanych:
  - elementy przydatne do analizy rejestru,
  - podstawy prawne typowania transakcji podejrzanych,
  - kryteria uniwersalne i szczegółowe typowania transakcji podejrzanych.
4. Zadania osób odpowiedzialnych za realizację programu:
  - dyrektora odpowiedzialnego,
  - koordynatora programu,
  - zespołu konsultacyjnego,
  - analityka rejestru,
  - pracowników wprowadzających dane do rejestru transakcji,
  - pracowników typujących transakcje podejrzane i powiązane.
5. Badanie transakcji podejrzanych i kierowanie właściwych zawiadomień do GIIF-u:
  - formy i metody badania transakcji podejrzanych,
  - procedura kierowania sprawą do Generalnego Inspektora,
  - zasady współdziałania z organami ścigania.
6. Procedury przekazywania danych do GIIF-u, a szczególnie:
  - przekazywania rejestrów zbiorczych zawierających wpłaty powyżej 15000 euro,
  - przesyłania zawiadomienia o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 299 k.k.,
  - wykonywania żądania GIIF-u o wstrzymaniu transakcji podejrzanej lub blokadzie rachunku.
7. Zadania w zakresie udzielania pomocy przedstawicielowi GIIF-u w trakcie działań kontrolnych w instytucji obowiązanej.
8. Nadzór i kontrola realizacji programu powinny polegać na określeniu:
  - zakresu odpowiedzialności za realizację postanowień programu,
  - zasad kontroli w jednostkach organizacyjnych instytucji,
  - zakresu i obowiązków nadzoru wewnątrz instytucji nad realizacją programu,
  - roli koordynatora programu z ramienia centrali instytucji,
  - form i metod administrowania oraz analizowania rejestru zbiorczego.
9. Zasady szkolenia to przede wszystkim:
  - cele i organizacja szkoleń,
  - wykaz osób, według zajmowanych stanowisk i zadań, podlegających szkoleniu.
10. Zasady odpowiedzialności karnej z art. 299 k.k. i art. 35-37a ustawy z dnia 16 listopada 2000 r.

Program dużej instytucji obowiązanej powinien być podstawą do opracowania szczegółowego regulaminu oddziału z dokładnym uwzględnieniem jego specyfiki i lokalnych uwarunkowań oraz rozpoznanych zagrożeń. Na takich

podstawach powinny być opracowane szczegółowe zadania dla wszystkich (personalnie) wyznaczonych pracowników realizujących wewnętrzny program instytucji i wynikające z niego procedury.

5. Omówienie programu wewnętrznego

5.1. Cele opracowania i realizacji programu

Podstawowym celem programu jest wyrażenie polityki instytucji obowiązanej w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, a w szczególności:

- przestrzegania obowiązujących przepisów prawnych,
- przestrzegania umów i innych norm międzynarodowych,
- przestrzegania szczegółowych uregulowań właściciela instytucji¹³,
- określenia kierunków działania,
- skonkretyzowania zadań, które mają realizować określone jednostki i komórki organizacyjne, a także wyznaczeni specjalnie w tym celu pracownicy,
- przestrzeganie zasad etyki przez personel instytucji.

5.2. Podstawy prawne, które należy powołać w programie

Odpowiedni zapis dotyczący aktualnego stanu prawnego powinien dotyczyć przede wszystkim tych aktów prawnych, które obowiązują wszystkie instytucje zaangażowane w przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, a także aktów szczegółowych dotyczących funkcjonowania określonych instytucji, a w szczególności:

- ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu terroryzmowi,
- art. 299 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny¹⁴,
- rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 21 września 2001 r. w sprawie określenia wzoru rejestru transakcji, sposobu jego prowadzenia oraz trybu dostarczania danych z rejestru Generalnemu Inspektorowi Informacji Finansowej¹⁵,

¹³ Wiadomo, że wiele polskich instytucji finansowych przejętych przez kapitał zagraniczny, a w związku z tym właściciel, może określić specjalistyczne unormowania proceduralne czy etyczne charakterystyczne dla wzorców niemieckich, amerykańskich, austriackich, irlandzkich, holenderskich itd.

¹⁴ Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

¹⁵ Dz. U. Nr 113, poz. 1210.

- rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2000 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową¹⁶,
- innych przepisów, czyli odpowiednich dla konkretnej instytucji obowiązanej: bankowej, ubezpieczeniowej, leasingowej, gier losowych, kantorów wymiany walut itp.

W programie powinien być uwzględniony również odpowiedni zapis co do etyki działań urzędników instytucji obowiązanych. Zatem istotne będzie podkreślenie, że instytucje obowiązane nakładają obowiązki na wszystkich pracowników do prowadzenia działalności zgodnie z odpowiednimi postanowieniami wewnętrznego programu i polityką instytucji obowiązanej, z jednoczesnym zapewnieniem, że pracownicy instytucji kierują się nie tylko przepisami prawa, lecz również zasadami etyki zawodowej. Z tego względu pracownicy nie mogą udzielać porad ani innej pomocy osobom, które usiłują naruszyć obowiązujące zasady prawne lub uniknąć przepisów o zapobieganiu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, czy obowiązków wynikających z procedur szczegółowych instytucji obowiązanej. Powinno być również umieszczone ostrzeżenie, że nieprzestrzeganie tych zasad może narazić pracowników na działania dyscyplinarne, do zwolnienia z pracy włącznie. Naruszenie przepisów karnoprawnych o zapobieganiu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu może doprowadzić do skazania na karę pozbawienia wolności oraz grzywny. Należy również pamiętać, że oprócz konsekwencji w stosunku do poszczególnych osób mogą być podjęte kroki prawne przeciwko kierownictwu instytucji obowiązanej.

5.3. Obszary działalności instytucji szczególnie zagrożone praniem pieniędzy

Wyodrębnienie obszarów zagrożeń pozwala na właściwe sprecyzowanie obowiązków pracowników poszczególnych jednostek organizacyjnych instytucji. Wszystkie instytucje finansowe, a szczególnie banki, bez względu na swoją specyfikę czy rodzaj prowadzonej działalności, mogą być wykorzystywane do prania pieniędzy we wszystkich trzech etapach, tj. w lokowaniu, maskowaniu czy integrowaniu¹⁷. Przestępcy w ramach tych etapów najczęściej działają pod pozorem oficjalnych operacji i transakcji, rzadko wykorzystują luki prawne, a tylko wyjątkowo naruszają przepisy prawa i to zazwyczaj w formie korupcji.

Przykładowo, obszary działalności banku, które mogą być szczególnie narażone na lokowanie wartości pochodzących z przestępstwa to zarówno departamenty centrali, jak i oddziały, filie krajowe czy zagraniczne oraz biura maklerskie, prowadzące:

---

¹⁶ Dz. U. Nr 115, poz. 1203.

¹⁷ Szerzej: J.W. Wójcik, *Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna...*, op.cit., s. 94-96.

- działalność w zakresie obsługi kasowej klientów, a przede wszystkim przyjmujące wpłaty i dokonujące wypłat gotówkowych zarówno złotych, jak i walutowych od osób fizycznych oraz przedsiębiorstw,
- obsługę transakcji bezgotówkowych krajowych i zagranicznych, zwłaszcza poleceń przelewów,
- obsługę kredytową w zakresie: operacji kredytowych, depozytowych i dokumentowych (np. gwarancji, akredytyw, inkasa),
- obrót papierami wartościowymi,
- inne działania, czyli według specyfiki instytucji, a szczególnie rodzaju produktów, usług czy klientów.

Ustalenia te powinni mieć na uwadze przedstawiciele innych instytucji obowiązanych, którzy opracowują programy wewnętrzne. Rozpoznanie zagrożeń jest podstawą do opracowania dobrego programu wewnętrznego i procedur szczegółowych.

5.4. Zadania i środki przeciwdziałania

Jako podstawowe zadania i niezbędne do ich realizacji środki przeciwdziałania określone w przepisach prawnych, dyrektywach i wytycznych międzynarodowych należy wymienić:

- prowadzenie rejestru transakcji i zasady identyfikowania klientów,
- gromadzenie danych w formie rejestrów zbiorczych w centrali i przesyłanie ich do GIIF-u,
- realizację programu „Poznaj swojego klienta”,
- typowanie transakcji podejrzanych na podstawie analiz danych z rejestru transakcji oraz posiadanych dokumentów i informacji o klientach,
- monitorowanie transakcji wątpliwych do czasu ewentualnego ustalenia, czy zawierają symptomy uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa z art. 299 k.k.,
- opracowywanie i kierowanie zawiadomień do GIIF-u dotyczących uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa z art. 299 k.k.,
- określenie sposobu postępowania w przypadku otrzymania żądania od GIIF-u czy prokuratury w sprawie wstrzymania transakcji lub blokady rachunku,
- określenie zasad ochrony informacji w trakcie realizacji zadań ustawowych,
- realizację zadań wynikających z potrzeby szkolenia specjalistycznego,
- opracowywanie, w razie uzasadnionych potrzeb, szczegółowych regulaminów przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu dla właściwych jednostek organizacyjnych (departamenty operacyjne, regiony, oddziały), instytucji obowiązanych, z uwzględnieniem specyfiki ich działalności, rodzaju klientów, produktów czy usług.

5.5. Realizacja programu „Poznaj swojego klienta”

Elastyczność programu „Poznaj swojego klienta” jest wyrażona w tym, że nie ma jednego szablonu dla każdego klienta, rodzaju jego biznesu, form jego działalności gospodarczej oraz przepisów i zwyczajów w określonej branży. Ponadto, program „Poznaj swojego klienta” jest jednym z najważniejszych środków, dzięki którym instytucja może się ustrzec od ryzyka popełnienia przestępstwa przez klientów, umocnić związki z klientami oraz skutecznie chronić dobrą reputację firmy. Niezbędne jest również stosowanie zasady „ograniczonego zaufania do klienta”, a szczególnie do nowego klienta, wyrażającej się nie tylko w identyfikowaniu dokumentów tożsamości zgodnie z obowiązującymi procedurami w instytucji.

W ramach procedur wynikających z programu „Poznaj swojego klienta” na instytucji ciąży wiele obowiązków, z których obok identyfikacji tożsamości czy gromadzenia i sprawdzenia dokumentów założycielskich firmy oraz rozpoznania rodzaju działalności należy wymienić bezpieczeństwo transakcji, doradztwo, a niejednokrotnie weryfikację biznesowych koncepcji klienta.

Podstawowe metody identyfikacji tożsamości klienta oraz działania zabezpieczające, które zmierzają do ułatwienia identyfikacji ewentualnego fałszerza czy oszusta finansowego, to przede wszystkim¹⁸:

- sprawdzenie dokumentów tożsamości, tj. dowodu osobistego, paszportu lub prawa jazdy w dostępnej bazie danych,
- żądanie drugiego dokumentu tożsamości z fotografią w razie najmniejszych wątpliwości co do tożsamości klienta,
- kopiowanie okazanych dokumentów tożsamości (dotyczy to dokumentów zarówno klientów krajowych, jak i zagranicznych),
- dokonywanie innych sprawdzeń nie tylko w ramach obowiązujących procedur zmierzających do ustalenia m.in. czy zlecenie dla osoby trzeciej rzeczywiście zostało wydane przez kompetentną firmę,
- wykonanie w miarę potrzeb innych czynności sprawdzających.

Stosowanie zasady „ograniczonego zaufania do klienta” implikuje konieczność stałego weryfikowania i usprawniania procedur związanych z identyfikacją klienta oraz bezpieczeństwem finansowym instytucji, a szczególnie z otwieraniem i prowadzeniem rachunku bankowego, zawieraniem umowy ubezpieczeniowej, leasingowej czy innej umowy handlowej.

Spośród wielu zalet programu „Poznaj swojego klienta” podkreślić należy jego znaczenie z punktu widzenia marketingu, a szczególnie gdy chodzi o rozpoznanie profilu transakcyjnego klienta. Zagadnienie to jest już doceniane w wielu dużych bankach polskich i innych instytucjach finansowych. Ilustracją tej tezy może być doradca bankowy jako wyspecjalizowany urzędnik bankowy, który mając dobrą orientację o biznesie swojego klienta, składa mu propozycje

---

¹⁸ Szerzej: ibidem, s. 308-336.

kolejnych produktów banku lub odpowiednich usług, a także proponuje i spełnia życzenia klienta, zgodnie z rodzajem i zakresem działalności banku oraz potrzeb biznesowych klienta.

6. Współdziałanie z generalnym inspektorem informacji finansowej

Instytucje obowiązane przygotowywujące się do nowelizacji wewnętrznego programu przeciwdziałania praniu pieniędzy (w przypadku banków i biur maklerskich) lub przygotowywujące się do opracowania programu po raz pierwszy (w przypadku pozostałych instytucji obowiązanych) powinny podjąć działania zmierzające do:

- opracowania koncepcji i zasad prowadzenia rejestru transakcji i identyfikacji klientów,
- pilnego przeszkolenia wyznaczonego personelu i podjęcia działań mających na celu typowanie transakcji podejrzanych i powiązanych,
- ustalenia sposobu przekazywania rejestru Generalnemu Inspektorowi Informacji Finansowej zgodnie z rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 21 września 2001 r. w sprawie określenia wzoru rejestru, sposobu jego prowadzenia oraz trybu dostarczania danych z rejestru Generalnemu Inspektorowi Informacji Finansowej¹⁹; problem jest na tyle ważny i trudny, że przekazywanie drogą elektroniczną danych zawierających dane chronione może się odbywać jedynie przy udziale odpowiednich zabezpieczeń, czyli po ich zakodowaniu; ponadto należy przygotować odpowiedni sposób połączeń z Generalnym Inspektorem, czyli zapewne wydzierżawić i zabezpieczyć linię telekomunikacyjną,
- określenia zasad przekazywania informacji o transakcjach podejrzanych – problem ten powinien również być ujęty w programie i zawierać wymagane dane, dotyczące m.in. transakcji i jej zleceniodawcy, oraz wzór odpowiedniego formularza, który po wypełnieniu instytucja będzie obowiązana przesyłać drogą elektroniczną do Generalnego Inspektora,
- określenia zasad wykonywania żądania Generalnego Inspektora lub prokuratora w przypadku wydania postanowienia o wstrzymaniu wykonania zlecenia klienta na wykonanie transakcji podejrzanej lub blokady rachunku,
- określenia zasad klauzulowania korespondencji pomiędzy Generalnym Inspektorem a firmami komercyjnymi,
- sposobu działania i zasad udzielania pomocy przedstawicielowi Generalnego Inspektora w trakcie dokonywania kontroli instytucji.

---

¹⁹ Dz. U. Nr 113, poz. 1210 z późn. zm.

7. Współdziałanie z organami ścigania

Współdziałanie instytucji obowiązanej z policją i prokuraturą powinno opierać się na zasadach obowiązującego prawa, z ograniczeniami zawartymi w prawie bankowym lub innych przepisach o tajemnicach prawnie chronionych. W związku z tym z natury rzeczy instytucja obowiązana powinna czerpać z ustawowych zadań policji i prokuratury w zapobieganiu przestępczości oraz w udzielaniu pomocy wszystkim instytucjom i podmiotom gospodarczym.

Korzyści, które z mocy prawa mogą wynikać dla instytucji to przede wszystkim możliwość:

- uzyskiwania informacji o nowych zagrożeniach, podejrzanych osobach i firmach w celu uniknięcia ewentualnego oszustwa,
- pomocy w identyfikowaniu klienta czy firmy,
- uzyskania informacji o nowych metodach prania pieniędzy,
- konsultowania określonych przypadków czy oceny zaistniałego stanu rzeczy przy całkowitym zachowaniu zasady poufności strony transakcji.

8. Pracownicy wyznaczeni do realizacji programu

8.1. Funkcje osób wyznaczonych

Zagadnienie to obejmuje nadzór i kontrolę oraz koordynację działań w instytucji obowiązanej. W związku z tym w programie wewnętrznym wszystkie zadania powinny być sprecyzowane w sposób szczegółowy i zrozumiały dla wykonawców. Z tego względu zlecanie odpowiedzialnych zadań powinno mieć miejsce dopiero po przeszkoleniu. Ponadto, w określaniu zadań należy uwzględnić obowiązki jednostek organizacyjnych i osób odpowiedzialnych za realizację poszczególnych postanowień programu.

W myśl cytowanego art. 28 omawianej ustawy program powinien zawierać wykaz osób wyznaczonych, które będą odpowiedzialne za realizację obowiązków określonych w ustawie. Najczęściej za nadzór nad realizacją programu odpowiedzialny jest wyznaczony członek zarządu instytucji obowiązanej. W wielu bankach i firmach ubezpieczeniowych jest to członek zarządu w randze wiceprezesa zarządu. Podobnie powinno być w innych instytucjach obowiązanych. Istotą w tej kwestii są bowiem uprawnienia decyzyjne.

Wypracowana dotychczas praktyka realizacji tych zadań przez duże banki, która z powodzeniem może być zastosowana przez inne instytucje, wskazuje, że należy personalnie określić osoby wyznaczone do realizacji programu, a także określić ich zadania szczegółowe. Przykładowo, w dużej instytucji obowiązanej powinni to być:

- wyznaczony członek zarządu,
- dyrektor odpowiedzialny w centrali,
- koordynator w centrali – zespół ds. zapobiegania praniu pieniędzy,

- dyrektor odpowiedzialny oddziału,
- koordynator oddziału,
- zespół konsultacyjny oddziału,
- analityk rejestru,
- pracownicy wprowadzający dane do rejestru,
- pracownicy typujący transakcje podejrzone i powiązane.

Niezmiernie ważna rola przypada osobom wprowadzającym dane do rejestru transakcji, gdyż każda pomyłka lub pominięcie transakcji, która powinna być zarejestrowana, grozi nie tylko brakiem możliwości ujawnienia określonego klienta i jego transakcji, lecz również skutkami karnoprawnymi w myśl art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 16 listopada 2000 r.

Natomiast dyrektorzy oddziałów i filii są zobowiązani do wyznaczenia spośród kierownictwa osób odpowiedzialnych za całokształt działań na terenie podległej jednostki organizacyjnej, a także określenia zadań oraz obowiązków podległych pracowników. W oddziale instytucji wskazane jest wyznaczenie: dyrektora odpowiedzialnego, koordynatora, zespołu konsultacyjnego oraz analityka rejestru.

Jeżeli niektóre departamenty centrali instytucji obowiązanej spełniają funkcje operacyjne, to ich zadania w realizacji programu wewnętrznego będą podobne jak w oddziale, czyli będą wprowadzać dane do rejestru transakcji, identyfikować klientów, typować transakcje powiązane i podejrzone itd.

8.2. Zadania wyznaczonych osób funkcyjnych i pracowników

Dyrektor odpowiedzialny w departamencie lub oddziale. Dyrektorem odpowiedzialnym powinien być dyrektor departamentu operacyjnego, dyrektor oddziału lub jego zastępca wyznaczony przez zarząd, który powinien kierować całością problematyki przeciwdziałania praniu pieniędzy w oddziale instytucji obowiązanej. Do jego zadań powinny należeć przede wszystkim:

- nadzorowanie prawidłowego prowadzenia rejestru,
- wyznaczenie analityka rejestru,
- wyznaczenie koordynatora,
- sprawdzanie prowadzonej przez koordynatora księgi kontroli rejestru,
- kontrola wyników analiz rejestru,
- powołanie zespołu konsultacyjnego,
- wydawanie decyzji w sprawie badania transakcji wątpliwej,
- egzekwowanie przestrzegania terminów badania transakcji wątpliwych,
- wydawanie decyzji na wniosek zespołu konsultacyjnego o potrzebie badania transakcji wątpliwej, w ramach rachunku, umowy czy transakcji lub skierowania transakcji podejrzonej do GIIF-u poprzez zarząd instytucji,
- organizowanie szkoleń zawodowych,

- sprawdzanie stanu wiedzy podwładnych z zakresu znajomości obowiązków wynikających z programu wewnętrznego i regulaminu szczegółowego na temat przeciwdziałania praniu pieniędzy,
- zarządzanie wiedzą podległych, wyspecjalizowanych pracowników operacyjnych w celu uzyskiwania obiektywnych efektów w rozpoznawaniu zagrożeń oraz prowadzeniu właściwych działań zapobiegawczych, a przede wszystkim w typowaniu transakcji podejrzanych i powiązanych.

Koordynator programu w oddziale instytucji obowiązanej. Jest to profesjonalnie przygotowany pracownik, który organizuje i współdziała, integruje odpowiednie komórki oddziału instytucji w zakresie realizacji zadań wynikających ze szczegółowych regulaminów oddziału. Koordynator jest zobowiązany w szczególności do:

- przestrzegania zgodności prowadzonych działań z prawem i procedurą zawartą w programie instytucji oraz w regulaminie szczegółowym oddziału,
- opracowywania i nowelizowania regulaminu szczegółowego w oddziale,
- organizowania i koordynowania realizacji szczegółowych zadań wynikających z regulaminu przeciwdziałania praniu pieniędzy oddziału uwzględniającego specyfikę tej jednostki organizacyjnej,
- bieżącej kontroli prawidłowości rejestru transakcji i zasad identyfikacji klientów, którą dokumentuje w księdze kontroli rejestru,
- pomocy w realizacji programu „Poznaj swojego klienta”,
- pomocy w prawidłowym prowadzeniu rejestru transakcji i identyfikowaniu klientów,
- pomocy w typowaniu transakcji podejrzanych oraz w badaniu transakcji wątpliwych,
- dokumentowania monitorowanych transakcji wątpliwych,
- dokumentowania spraw przesłanych do centrali z wnioskiem o skierowanie do GIIF-u,
- wnioskowania o zmianę kategorii ryzyka klienta (o ile instytucja stosuje takie kategorie),
- pomocy w opracowywaniu wniosków o skierowaniu sprawy do GIIF-u,
- prowadzenia szkoleń zawodowych.

Analitik rejestru. Analitik rejestru to pracownik operacyjny instytucji, który może być wyznaczony do tej funkcji dopiero po odpowiednim przeszkoleniu i odbyciu praktyki zawodowej, powinien być jednocześnie osobą wprowadzającą dane do rejestru. Jednakże nie może być jednocześnie kontrolerem prawidłowości rejestru, jak się to zdarza w niektórych bankach. Analitycy rejestru są obowiązani do:

- prawidłowego prowadzenia rejestru zgodnie z procedurą opracowaną przez odpowiedni departament instytucji i zamieszczoną w programie wewnętrznym,

- analizowania rejestru pod kątem typowania transakcji podejrzanych i powiązanych oraz programu „Poznaj swojego klienta”,
- dokumentowania codziennych lub okresowych analiz rejestru zgodnie z regulaminem szczegółowym oddziału.

Zespół konsultacyjny. Zespół konsultacyjny jest powoływany do niezwłocznego wydania opinii o ujawnionej transakcji podejrzanej czy wątpliwej. Takiej decyzji może jedynie sprzyjać wiedza, którą posiadają członkowie zespołu. Ponadto dyrektor odpowiedzialny po wysłuchaniu członków zespołu może podjąć najwłaściwszą decyzję w określonej sprawie.

W kwestii podejmowania decyzji co do rodzaju transakcji powinna obowiązywać zasada, że wiedza zbiorowa jest podstawowym czynnikiem ułatwiającym podjęcie obiektywnej decyzji dyrektorowi odpowiedzialnemu – w tak trudnej i złożonej sprawie, jaką jest ujawnienie symptomów uzasadnionego podejrzenia prania pieniędzy.

Zespół konsultacyjny oddziału powinien funkcjonować w składzie:

- dyrektor odpowiedzialny,
- koordynator oddziału,
- pracownik, który ujawnił transakcję budzącą podejrzenia,
- kierownik odpowiedniego zespołu lub doradca klienta,
- analityk rejestru,
- radca prawny.

Koordynator programu w centrali instytucji obowiązanej. Ranga koordynatora została dostrzeżona już w art. 6 Dyrektywy RWE nr 91/308/EEC z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie zapobiegania wykorzystaniu systemu finansowego w celu prania pieniędzy. Z tego względu od dawna w bankach zachodnich powołuje się stanowisko *Money Laundering Reporting Officer – MLRO* lub *compliance officers*, a w bankach angielskich jest to funkcja najważniejsza. Tę funkcję może pełnić osoba lub zespół profesjonalnie przygotowany, czyli posiadający w instytucji obowiązanej najwyższy stan wiedzy na temat przeciwdziałania praniu pieniędzy, praktykę zawodową oraz zdolności organizacyjne, a także umiejętności dydaktyczne.

Do zadań koordynatora w centrali instytucji obowiązanej należy w szczególności: organizowanie, koordynowanie i wdrażanie polityki instytucji w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy w myśl obowiązującego stanu prawnego, wewnętrznego programu instytucji i aktualnego stanu wiedzy. Do obowiązków koordynatora w centrali należą:

- przestrzeganie zgodności prowadzonych działań z obowiązującymi regulacjami prawnymi, wytycznymi międzynarodowych organów wyspecjalizowanych w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz postanowieniami programu instytucji,
- ustalanie obowiązującej wykładni przepisów związanych z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy,

- opracowywanie i nowelizowanie programu instytucji,
- jednolita wykładnia postanowień programu instytucji,
- zarządzanie funkcjonującym w centrali instytucji rejestrem zbiorczym wpłat powyżej 15000 euro, a w szczególności: kontrola prawidłowości prowadzenia rejestru przez odpowiednie jednostki organizacyjne i udzielanie informacji uprawnionym podmiotom o osobach figurujących w rejestrze,
- zbieranie i analizowanie doświadczeń z dotychczasowej praktyki zawodowej, a w miarę możliwości także z praktyki śledczej nt. przeciwdziałania praniu pieniędzy,
- gromadzenie oraz analizowanie literatury, informacji, doświadczeń odpowiednich instytucji krajowych i zagranicznych,
- opracowywanie i przysyłanie informacji oraz materiałów szkoleniowych jednostkom i komórkom organizacyjnym w celu wypracowania i wykorzystywania w szkoleniach zawodowych odpowiednich form zapobiegania,
- ustalanie tematyki oraz form szkolenia dla kadry kierowniczej i podstawowej, a także współpraca w tej dziedzinie z działem szkolenia,
- wymiana doświadczeń z innymi, tj. odpowiednimi instytucjami,
- współdziałanie z placówkami naukowymi i uczestniczenie w konferencjach naukowych,
- ustalanie nowych form i metod prania pieniędzy,
- aktualizowanie programu instytucji zgodnie z obowiązującym stanem prawnym,
- nadzorowanie prawidłowego stosowania programu „Poznaj swojego klienta” oraz weryfikowanie i modernizowanie związanych z tym procedur,
- nadzorowanie zasadnego typowania transakcji podejrzanych, badania transakcji wątpliwych oraz weryfikowanie efektów tych działań prowadzonych przez właściwe jednostki organizacyjne instytucji,
- świadczenie doradztwa i konsultacji dla pracowników centrali oraz jednostek organizacyjnych w zakresie zgodności polityki wewnętrznej instytucji obowiązanej z międzynarodowymi wytycznymi, krajowym stanem prawnym i regulacjami szczegółowymi dotyczącymi przeciwdziałania praniu pieniędzy, a ponadto w zakresie:
  - zasad prowadzenia rejestru transakcji i identyfikowania klientów,
  - zasad typowania transakcji podejrzanych,
  - ewentualnego współdziałania z organami ścigania,
  - zasad współdziałania z GIIF-em.
- opracowywanie sprawozdań dla zarządu instytucji obowiązanej na temat efektów realizacji programu instytucji,
- prowadzenie szkoleń zawodowych,

- opiniowanie wniosków o skierowanie do GIIF-u zawiadomienia dotyczącego uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa z art. 299 k.k.

Ujawnione transakcje podejrzane wymagają właściwej procedury postępowania z uwagi na szczególną ochronę prawną. Związane jest to również ze szczególnymi czynnościami prowadzonymi w stosunku do klienta. Ujawnienie faktu, że klient jest podejrzewany o zlecenie niezgodnych z prawem transakcji mieszczących się w dyspozycji art. 299 k.k. zagrożone jest odpowiedzialnością karną z art. 35 ust. 2 ustawy z 16 listopada 2000 r. Zatem szczególna procedura postępowania w tego typu sprawach polega przede wszystkim na tym, że gospodarzem i decydem jest zarząd instytucji obowiązanej, a nie dyrektor oddziału²⁰; sprawa wymaga drogi służbowej i opiniowania pod względem prawnym i proceduralnym przez kompetentnych pracowników centrali instytucji obowiązanej.

9. Zasady nadzoru i kontroli realizacji programu

9.1. Wybrane zadania kontroli wewnętrznej w banku

Zadania w zakresie kontroli wewnętrznej na przykładzie banku powinny opierać się przede wszystkim na:

- art. 11 Dyrektywy RWE nr 91/308/EEC z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie zapobiegania wykorzystania systemu finansowego w celu prania pieniędzy, który w tej części brzmi: „Państwa członkowskie zagwarantują, że instytucje kredytowe i finansowe ustanowią odpowiednie procedury kontroli wewnętrznej i porozumiewania się, w celu uprzedzenia i zapobiegania operacjom związanym z praniem pieniędzy(...)”,
- innych wskazaniach Komitetu Bazylejskiego ds. Nadzoru Bankowego, które są zawarte m.in.: w podstawowych zasadach efektywnego nadzoru bankowego (*Core principles for effective banking supervision*, Basle 1997), w strukturze systemów kontroli wewnętrznej w instytucjach bankowych (*Framework for internal control systems in banking organisations*, Basle, September 1998), w metodologii wdrażania podstawowych zasad efektywnego nadzoru bankowego (*The core principles methodology*, Basle, October 1999),
- art. 9 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, który stanowi: „w bankach działa kontrola wewnętrzna, która sprawdza legalność i prawidłowość działalności prowadzonej przez bank oraz prawidłowość i rzetelność składanych sprawozdań i informacji”,

---

²⁰ Natomiast gospodarzem i decydem każdego innego ujawnionego przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego, które na zasadzie art. 304 § 2 k.p.k. kieruje się do prokuratury, jest najczęściej dyrektor oddziału, po upoważnieniu przez zarząd instytucji.

- rekomendacji H z dnia 1 grudnia 1999 r. dotyczącej kontroli wewnętrznej w banku, opracowanej przez Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego NBP.

W przypadku innej instytucji obowiązanej powinny być uwzględnione właściwe przepisy dotyczące organizacji, zadań i funkcjonowania określonych instytucji.

Kontrolę realizacji programu instytucji obowiązanej i programów oddziałów powinien prowadzić wyspecjalizowany zespół ds. zapobiegania praniu pieniędzy z centrali, a także departament kontroli lub powołany wyspecjalizowany zespół kontrolny z wymienionych jednostek organizacyjnych.

Ponadto pracownicy zespołu ds. zapobiegania praniu pieniędzy powinni być zobowiązani do sprawdzenia zgodności regulaminów szczegółowych oddziałów z programem instytucji oraz sposobem realizacji jego postanowień.

Kontrola wewnętrzna w każdej instytucji, organizacji, a szczególnie w instytucji finansowo-bankowej powinna się efektywnie przyczyniać do wypełniania obowiązków przez pracowników i osiągania celów statutowych w różnych aspektach działania, a szczególnie poprzez weryfikację²¹:

- wiarygodności i rzetelności informacji,
- zgodności z polityką, planami, procedurami, przepisami prawa i regulacjami ostrożnościowymi,
- bezpieczeństwa aktywów,
- oszczędnego i efektywnego wykorzystania środków i zasobów,
- realizacji celów i zadań ustalonych dla poszczególnych operacji i programów.

Przygotowanie planu kontroli w zakresie przestrzegania i realizacji programu przeciwdziałania praniu pieniędzy powinno być podmiotowe, tj. dotyczące sposobów wykonywania zadań przez osoby wyznaczone do wykonywania określonych zadań, oraz przedmiotowe, tj. sprawdzające czy wszystkie zadania i czynności określone w programie instytucji obowiązanej są wykonywane zgodnie z regulacjami ustawowymi oraz wewnętrznymi instytucji kontrolowanej.

Syntezą zagadnień kontrolnych będzie określenie, że:

- w ramach kontroli jednostek organizacyjnych instytucji obowiązanej planowe kontrole powinien prowadzić departament kontroli wewnętrznej,
- bieżącą kontrolę wewnętrzną prawidłowości realizacji zadań dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy powinni sprawować dyrektorzy odpowiedzialni lub upoważnieni przez nich na piśmie pracownicy,

---

²¹ Rekomendacja H z dnia 1 grudnia 1999 r. dotycząca kontroli wewnętrznej w banku, Wydawn. Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego NBP, Warszawa 1999, s. 3.

- komórka kontroli wewnętrznej przynajmniej raz na 6 miesięcy powinna przeprowadzić kontrolę prowadzonych rejestrów transakcji powyżej 15000 euro, ich prawidłowości i kompletności,
- koordynator centrali instytucji obowiązanej powinien systematycznie kontrolować i nadzorować metody typowania transakcji podejrzanych i efekty tych działań.

Kontrola powinna mieć również charakter instruktażowy. Kontrolerzy muszą spełnić zadania wynikające z planu kontroli, powinni jednak pamiętać, że w trakcie swoich czynności mogą zyskać wiele pouczających spostrzeżeń i informacji na temat osiągnięć praktyki instytucji obowiązanej w realizacji programu wewnętrznego²².

9.2. Zadania nadzoru kierowniczego w instytucji obowiązanej

Nadzór nad wykonywaniem postanowień programu oraz kontrolę prawidłowości realizacji zadań powinien sprawować dyrektor odpowiedzialny w centrali. Powinien on również składać pisemną informację zarządowi lub członkowi zarządu instytucji odpowiedzialnemu za realizację programu przynajmniej raz na 6 miesięcy. Informacja powinna mieć charakter opisowy i dotyczyć przede wszystkim następujących zasadniczych problemów:

- liczby ujawnionych transakcji wątpliwych i podejrzanych,
- liczby prowadzonych badań transakcji wątpliwych i ich efektów,
- liczby skierowanych do GIIF-u zawiadomień o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 299 k.k.,
- efektów, jakie uzyskały organy ścigania w sprawach skierowanych do GIIF-u.

Zamieszczona w informacji analiza spraw skierowanych do GIIF-u powinna kończyć się wnioskami co do ujawnionych metod prania pieniędzy, informacjami o sposobach ich ujawnienia oraz o obecnym stanie zagrożeń instytucji.

Opisowa analiza przekazana zarządowi instytucji obowiązanej, uwzględniająca rozpoznane zagrożenia i efekty działania instytucji oraz poszczególnych jednostek organizacyjnych, powinna ułatwić temu zarządowi, przy udziale dyrektora odpowiedzialnego centrali, wypracowanie właściwych decyzji korygujących sprawną realizację programu wewnętrznego.

---

²² Zasady kontrolowania instytucji obowiązanych wynikające z art. 21-27 omawianej ustawy zostały szeroko omówione w opracowaniu: J.W. Wójcik, *Obowiązki instytucji leasingowych w przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*, Instytut Rachunkowości i Podatków oraz Związek Przedsiębiorstw Leasingowych, Warszawa 2003, s. 43-46.

10. Zasady szkolenia pracowników oraz zarządzanie ich wiedzą

10.1. Podstawa prawna

Problem szkolenia uwzględniono po raz pierwszy w *40 Zaleceniach prawnych, instytucjonalnych i finansowych* FATF. Ponadto zadania precyzuje art. 11 Dyrektywy RWE nr 91/308/EEC z dnia 10 czerwca 1991 r. w sprawie zapobiegania wykorzystaniu systemu finansowego w celu prania pieniędzy. Brzmi on: „Państwa członkowskie zagwarantują, że instytucje kredytowe i finansowe podejmą odpowiednie kroki, tak aby ich pracownicy byli świadomi treści przepisów zawartych w niniejszej dyrektywie. Środki te powinny obejmować uczestnictwo pracowników w specjalnych programach szkoleniowych mających pomóc w rozpoznawaniu operacji, które mogą mieć powiązania z praniem pieniędzy, jak też pouczyć ich, jak należy się zachowywać w takich przypadkach”.

Na podstawie art. 4 ust. 4 omawianej ustawy z 16 listopada 2000 r. szkolenie pracowników instytucji obowiązanych należy do zadań GIIF-u. Ten zapis ustawowy ma jedynie teoretyczny charakter, gdyż wspomniany urząd nie posiada i najprawdopodobniej nigdy nie będzie posiadał takich sił oraz środków, które będą zdolne do realizacji występującego zapotrzebowania na szkolenia, nawet wyłącznie w zakresie realizacji obowiązków wynikających z ustawy i przepisów wykonawczych.

Dotychczasowa praktyka wykazała, że autorzy ustawy, biorąc udział w odbywających się od grudnia 2000 r. seminariach poświęconych nowym rozwiązaniom prawnym, a przede wszystkim nowym obowiązkom określonym dla wielu instytucji obowiązanych, byli wręcz indagowani przez uczestników, którzy poszukiwali odpowiedzi nie tylko na temat kontrowersyjnych rozwiązań prawnych, lecz przede wszystkim praktycznej realizacji postanowień ustawy. Jednakże na wiele pytań nie otrzymali zadowalających odpowiedzi.

Skuteczność przeciwdziałania zjawisku prania pieniędzy i finansowania terroryzmu zależy od stopnia znajomości tego zagadnienia nie tylko przez kierownictwo oraz kierownictwo i personel sprawujący nadzór i kontrolę, ale także przez średni personel kierowniczy oraz podstawowy, obsługujący klientów, a przede wszystkim przez pracowników mających obowiązek typowania i konsultowania transakcji podejrzanych oraz osoby pełniące funkcje kierownicze, które wyznaczono do monitorowania konkretnych spraw.

Częstość szkoleń powinna być regulowana według potrzeb. Należy jednak przewidzieć, że zespół ds. zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, jako wyspecjalizowana komórka centrali instytucji obowiązanej, co najmniej raz w roku powinien organizować szkolenie pracowników lub ich doszkalać. Natomiast istotną rolę w doskonaleniu wiedzy powinno spełniać samoszkolenie.

10.2. Cele szkolenia

Podstawowym celem szkolenia oraz doskazywania pracowników w zakresie zapobiegania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu powinno być:

- uczulenie personelu instytucji obowiazanej na istniejace zagrozenia zwiazane z mozliwoscia wykorzystania jej do prania pieniędzy,
- wskazanie na istniejace mozliwosci przeciwdzialania zjawisku w przypadku scislego przestrzegania postanowien programu wewnetrznego czy regulaminu szczegolowego (regionu lub oddzialu),
- wyjasnianie i wdrazanie zasad prowadzenia oraz analizowania rejestru transakcji,
- wyjasnianie i wdrazanie zasad identyfikacji klientow,
- omawianie metod prania pieniędzy,
- wskazanie i doskonalenie metod typowania oraz rozpoznawania transakcji podejranych,
- okreslenie zasad postepowania w przypadku ujawnienia transakcji podejranej,
- usprawnienie zasad kontroli i nadzoru,
- koniecznosc systematycznego poszerzania stanu wiedzy.

10.3. Okreslenie pracowników podlegajacych szkoleniu

Pracownicy podlegajacy szkoleniu i doskazywaniu w zakresie realizacji wewnetrznego programu to:

- czlonkowie zarzadu instytucji obowiazanych,
- dyrektorzy odpowiedzialni,
- osoby wprowadzajace dane do rejestru,
- osoby prowadzace analizy rejestrów,
- koordynatorzy programu,
- czlonkowie zespolow konsultacyjnych,
- personel podstawowy obslugujacy klientow, doradcy bankowi, specjaliści handlowi, opiekunowie produktu, agenci ubezpieczeniowi oraz wszyscy inni wlasciwi pracownicy instytucji obowiazanych,
- osoby typujace i analizujace transakcje watpliwie na rachunku bankowym, maklerskim, w umowie czy kontrakcie, a takze w pozostalej wlasciwej dokumentacji innych instytucji obowiazanych,
- osoby monitorujace konkretne przypadki, czyli transakcje watpliwie,
- radcy prawni.

11. Wnioski

Proponowany program instytucji obowiazanej jest wynikiem analiz i badan wynikajacych z systematycznie wdrazanej, modernizowanej, nowelizowanej

zgodnie z potrzebami opartymi na rozpoznanych zagrożeniach i ustawowym stanie prawnym praktyki dużego polskiego banku. Zawiera wiele elementów proceduralnych, które powinny być wprowadzone tak w formie obowiązujących aktów prawnych (zarządzeń i procedur), jak i zagadnień o charakterze organizacyjno-administracyjnym, kadrowym, szkoleniowym itp. W związku z tym niezbędne jest, w celu skutecznej realizacji zadań ustawowych, aby zarówno program, jak i uregulowania szczegółowe dla jednostek wykonawczych zawierały konkretne zadania przypisane określonym stanowiskom, a najlepszym rozwiązaniem jest personalne wyznaczenie określonych osób.

Wszystkie proponowane elementy programu mają znaczenie profilaktyczne i powinny odegrać istotne znaczenie w umacnianiu bezpieczeństwa finansowego każdej instytucji, która ten program będzie realizować.

Opracowywaniu programu wewnętrznego powinna towarzyszyć następująca zasada: **im większy profesjonalizm i szczegółowość programu, tym większe gwarancje, że pracownicy zostaną lepiej przygotowani do realizacji zadań ustawowych i procedur wewnętrznych.**

Niniejsza kwestia jest ściśle związana ze stanem wiedzy wyspecjalizowanych pracowników jednostki obowiązanej oraz z zarządzaniem wiedzą tych pracowników, w celu uzyskiwania zarówno profesjonalnych, jak i obiektywnych efektów w rozpoznawaniu zagrożeń oraz w prowadzeniu właściwych działań zapobiegawczych.

PERSONNEL MANAGEMENT WITHIN THE FRAMEWORK OF PROCEDURES EXECUTION RELATING TO COMBATING MONEY LAUNDERING AND TERRORISM FINANCE

S u m m a r y

To combat money laundering, terrorism finance, organized crime of international scope requires to deal with complex duties. The General Inspector of Finance Information is the coordinator of such activities between the obliged institutions and cooperating units. The author points out at the core of such issues, which should be described within internal programme and detailed procedures developed in each obliged institution both on the basis of current legal status of the EU and Polish law. Proper management of personnel and employees knowledge can efficiently improve performing duties, which aim to limit organized crime and assure the security of a given institution.

Wpłynęło do Oficyny Wydawniczej w styczniu 2008 r.